ЯКЩО ОБРАНА СТОРОНАМИ ЕКСПЕРТНА УСТАНОВА НЕ МАЄ ПРАВА ПРОВОДИТИ ПЕВНИЙ ВИД ЕКСПЕРТИЗИ, СУД МОЖЕ ПЕРЕДАТИ ВИКОНАННЯ ТАКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ІНШІЙ УСТАНОВІ, ЯКА МАЄ НЕОБХІДНІ ПОВНОВАЖЕННЯ – КЦС ВС[1]

Верховний Суд (Касаційний цивільний суд)

Реферат. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду (колегія суддів Другої судової палати) від 2 квітня 2025 р. у справі № 704/88/19 (провадження № 61-3776св24) стосується процесуальних наслідків доручення судової експертизи установі, яка не має права її проводити. Спір виник щодо визнання недійсним заповіту: позивачка як єдина спадкоємиця за законом після смерті дядька подала заяву про прийняття спадщини, спадкову справу відкрили 8 липня 2017 р., але 11 січня 2018 р. їй відмовили у видачі свідоцтва через поданий відповідачем заповіт, посвідчений у 2002 р. Позивачка вважала заповіт недійсним, бо його оформили не за місцем проживання спадкодавця, а підписи, на її думку, не відповідали почерку дядька. Суд першої інстанції задовольнив позов на підставі висновку почеркознавчої експертизи: підпис і напис у заповіті виконала інша особа, а сам документ не відповідає даті його вчинення. Апеляційний суд скасував це рішення й відмовив у позові, оскільки ТОВ «Незалежний інститут судових експертиз» не є державною експертною установою і не мало повноважень на почеркознавчу експертизу. Верховний Суд, посилаючись на ч. 1 ст. 15, ч. 1 ст. 16 ЦК України, ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» та Інструкцію про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджену наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5, підтвердив, що почеркознавча експертиза як вид криміналістичної може проводитися тільки державними спеціалізованими установами. Проте саме суд, задовольняючи клопотання позивачки за відсутності заперечень відповідача, не роз'яснив цього сторонам і помилково визначив неналежного виконавця. Помилка суду не може ставитися за провину учасникам процесу: якщо сторони від експертизи не відмовлялися, а спеціальні знання потрібні для вирішення справи по суті, суд має сам доручити дослідження іншій установі з відповідними повноваженнями. Постанову апеляційного суду скасовано, справу передано на новий апеляційний розгляд. Касаційний суд пов'язує такий підхід із принципом справедливого судового розгляду. Для суддів, адвокатів і судових експертів позиція важлива тим, що окреслює межі компетенції недержавних експертних установ і покладає на суд обов'язок контролювати вибір виконавця експертизи.

Ключові слова: Верховний Суд, Касаційний цивільний суд, почеркознавча експертиза, державні спеціалізовані експертні установи, недержавна експертна установа, призначення судової експертизи, визнання заповіту недійсним, Закон України «Про судову експертизу», Інструкція № 53/5, справедливий судовий розгляд.

Where the Expert Institution Chosen by the Parties Is Not Entitled to Conduct a Certain Type of Examination, the Court May Assign It to Another Duly Authorised Institution: Civil Cassation Court of the Supreme Court

Verkhovnyi Sud (Kasatsiinyi tsyvilnyi sud).

Abstract. The resolution of the Civil Cassation Court of the Supreme Court of Ukraine of 2 April 2025 in case No. 704/88/19 addresses the consequences of a court entrusting a forensic examination to

an institution that is not authorised to perform it. The underlying dispute concerned the invalidation of a will certified in 2002: the claimant, the sole heir at law, argued that it had been drawn up outside the testator's place of residence and that the signatures were not his. The first-instance court upheld the claim on the basis of a handwriting examination which found that the signature and inscription had been made by another person and that the will did not match its stated date. The appellate court reversed the judgment because the examination had been performed by a private limited company, the Independent Institute of Forensic Examinations, which, not being a state institution, lacked authority to conduct handwriting examinations. Referring to Article 7 of the Law of Ukraine "On Forensic Examination" and Instruction No. 53/5 of the Ministry of Justice of Ukraine of 8 October 1998, the Supreme Court confirmed that handwriting examination, as a type of criminalistic examination, may be carried out only by state specialised institutions. It held, however, that the trial court itself had failed to explain this to the parties and had chosen an unauthorised institution, and that a court's error cannot be held against the parties. Where the parties have not waived the examination and special knowledge is needed, the court must assign it to another authorised institution. The appellate ruling was quashed and the case remitted. The position links the choice of expert institution to the right to a fair trial and matters to judges, advocates and forensic experts.

Keywords: Supreme Court of Ukraine, Civil Cassation Court, handwriting examination, state forensic institutions, private expert institution, appointment of forensic examination, invalidation of a will, Law of Ukraine On Forensic Examination, fair trial, civil procedure.

Першоджерело: *Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 02.04.2025 у справі № 704/88/19 (провадження № 61-3776св24).*[2] *Реферат оприлюднено в журналі 27.05.2025.*

References

1. Verkhovnyi Sud (Kasatsiinyi tsyvilnyi sud). Yakshcho obrana storonamy ekspertna ustanova ne maie prava provodyty pevnyi vyd ekspertyzy, sud mozhe peredaty vykonannia takoi ekspertyzy inshii ustanovi, yaka maie neobkhidni povnovazhennia – KTSS VS [Where the Expert Institution Chosen by the Parties Is Not Entitled to Conduct a Certain Type of Examination, the Court May Assign It to Another Duly Authorised Institution: Civil Cassation Court of the Supreme Court] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2025. Vol. 10, No. 3 (57). URL: https://expertize-journal.org.ua/zovnishni-novyny/15452-yaksho-obrana-storonami-ekspertna-ustanova-ne-maye-prava-provoditi-pevnij-vid-ekspertizi-sud-mozhe-peredati-vikonannya-takoyi-ekspertizi-inshij-ustanovi-yaka-maye-neobhidni-povnovazhennya-kcs-vs (onovlena versiia vid 27.05.2025). [in Ukrainian].

2. Postanova Kasatsiinoho tsyvilnoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu vid 02.04.2025 u spravi № 704/88/19 (provadzhennia № 61-3776sv24) [Ruling of the Civil Cassation Court Within the Supreme Court of 02.04.2025 in Case No. 704/88/19 (Proceedings No. 61-3776Sv24)]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/126362741 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].